

# JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

# MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM



X. 1923.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1923.

## Munten van Batenburg. <sup>1)</sup>

---

In 1622 was den Generaalmeesters van de Munt der Vereenigde Nederlanden ter oore gekomen, dat door MAXIMILIAAN, vrijheer van Batenburg uitgegeven waren vijfstuiversstukken en dubbele stuivers, nabootsingen van hier te lande geslagen munten. Eerstgenoemde waren navolgingen van rooschellingen door Utrecht geslagen <sup>2)</sup>, maar hadden, in plaats van een roosje in het hart van het kruis op de keerzijde de waarde-aanduiding V. S., terwijl de dubbele stuivers op het eerste gezicht weinig verschilden van die der provinciale stukken. Natuurlijk waren echter beide munten van laag gehalte. Van het 5-stuiversstuk werd medegedeeld, dat het «tegen onse Provinciael Schellingen geconfereert nergens na de vijf stuyvers en kan halen», terwijl het «overmits de gelyckheyt mette Utrechtsche Schellingen onder <sup>3)</sup> ende voor een Schellingh wert uytgegeven». De dubbele stuiver was «onse dubbele Stuyvers hier te lande lest gheslagen, in groote en fatsoen soo ghelyck, dat men denselven uyt de onse Hier-lantsche dubbele Stuyvers, sonder te vooren daer

---

<sup>1)</sup> De voornaamste bron voor dit artikel was het 4de deel van het Generaal Register van Raden en Generaalmeesters van de Munt (1620—1625) aanwezig in de boekerij van 's Rijks Munt te Utrecht.

<sup>2)</sup> VERKADE pl. 112. 4.

<sup>3)</sup> d. w. z. vermengd met andere schellingen.

van gewaerschout te zijn, niet onderscheyden en kan». Die nagebootste dubbele stuivers waren op zijn hoogst 10 duiten waard, terwijl de origineele stukken 16 duiten golden. Muntmeester te Batenburg was LAURENS RASIÈRE die, op het vernemen der klachten over de door hem geslagen munten zijn zoon ISAAC naar den Haag zond, om zich te verdedigen tegen de beschuldiging van valsche munt te hebben geslagen. 28 Juni werd de zoon, die te 's-Gravenhage zijn intrek in het hotel «de Swaan» genomen had door den advocaat-fiscaal in liet bijzijn van den Generaal van de Munt VAN DER MEYDEN onder-vraagd. Hij deelde mede te Middelburg te zijn geboren, omtrent 25 jaren oud te zijn en het beroep van zilversmid uit te oefenen, «doch dat hij het nu niet en doet maer dat hij woont bij zijn vader tot Batenburch op 't casteel, tzedert zijn moeders overlijden, hebbende daer gewoont tzedert het jaer 1618» Verder verklaart hij in dienst te zijn bij zijn vader en «dat zedert vijf ofte 6 weken herwaerts hij zijn vader heeft helpen slaen sekeren penning van 5 st., daerop staet een leeu, representerende 't Wapen van Bronckhorst ende aen d' ander zijde, een gelelyt cruys, daervan hem een voorgehouden zijnde, hij dezelve heeft gerecognoseert». De munten waren geslagen op last van «een jode, wesende dickachtig van persoon ende bruyen van aengesicht, van ouderdom van omtrent 5 ofte 46 jaeren, gecleet in een swart laeckens cleet, sonder dat hij hem kent ofte weet van waer deselve is, ofte waer hij mach woonachtich zijn, dewelcke nu over omtrent 6 ofte 7 weken is comen te versoecken aen den heere van Batenburch omme den voors. penninck te hebben geslagen ende dat den heere van Batenburch eerst tselve

heeft geweygert ende daernae daerinne heeft geconsenteert, sonder dat hij die spreekt daer bij ofte aen is geweest, dan dat weet hij wel, dat de jode daer van heeft gehad 17 marck, die daer van zijn geslagen, sonder meer, en dat zijn vader voor 't marck fijs aen den jode heeft gegeven 24 gl. ende 10 ofte 15 stuvers, sonder dat hij tselve preciselyck weet ende dat de jode daer op geleverd heeft alderhande Duitsch hart gelt ende dat de jode de figuyre die daer op staet selfs eerst heeft geteykent, nae dewelcke hij begeerde dat men den pennig soude slaen. Segt dat den jode seijde te handelen met verckens ende andere coopmanschappen in Westphalen ende dat hij daer de penningen wilde uitgeven, dat de stempel gesneden heeft eenen GERRIT STEP, die gegageert werde bij den heere van Batenburch met 300 gl. jaerlycx, daer voor dat hij oock es essayeur ofte wardeyn».

Wat het 2-stuiversstuk betreft geeft hij toe, dat dit door zijn vader geslagen is en wel volgens de Instructie in October 1621 door de Creyts gegeven. Van deze dubbele stuivers was slechts een gering getal gemunt «alsnu voor 50 ende alsdan voor 100 gulden», hetgeen voornamelijk geschied was met het doel, om de muntgezellen aan het werk te houden «ende omme te accommoderen eenige van daer omtrent woonende luyden, die op den Bosch handelen, al waer de 2 st. penning gelden 2 st. ende een oort». Ten slotte verklaart hij, dat hij slechts de «comptoir knecht» zijns vaders geweest is en het toezicht op de Munt heeft gehad, waarin tot heden zoo weinig door zijn vader is geslagen «datter qualyck het poinchioen — ofte isersnijder gelt uute prouffijten is connen betaelt werden».

Naar aanleiding van deze bekentenis werd de fiscaal der generaliteit belast «den persoon van ISAAC DE RASIER bij provisie te doen brengen ende logeren opte Voorpoorte alhier in den Hage tot sparinge van costen».

Op last der Staten-Generaal werden nu 5 Juli «Cantsler ende Raden des furstendoms Gelre ende Graeffschap Sutphen» aangeschreven om den Heer van Batenburg te verzoeken zijnen muntmeester en «den Jode door wiens versouck de vijff stuijvers penn. geslaegen sijn» in hechtenis te doen nemen. Deze antwoordt 14 Juli, dat de munten «maer tot een proeve gemaect en sijn, ende gheene meer als voorg gegeven». Verder wordt medegedeeld dat de muntmeester ziek te bed ligt en gedetineerd wordt. De opdrachtgever is denkelijk bevreesd geworden, dat ook voor hem de zaak een ongewenschten loop zou nemen; ten minste hij schijnt Batenburg te hebben verlaten, daar bericht wordt dat hij «op huyden vóór den middach van hier vertrocken is, houdende sijne domicilie, soo geseght wort, tot Meurs, sonder dat wij van hem ofte sijnen handel eenige kennisse sijn hebbende».

ISAAC DE RASIÈRE wendde zich kort daarop tot de Staten-Generaal met verzoek uit de hechtenis te worden ontslagen, daar zijn vader te Batenburg zeer ziek lag en hij diens zaken moest gaan behartigen. Zijn verzoekschrift en de hierboven vermelde brief van den heer van Batenburg werden den Generaals van de Munt toegezonden, om van advies te dienen. 23 Juli antwoordden zij, dat de Munt te Batenburg is een geauthoriseerde Munt en dus geen verboden of «hagemunt», dat verder de zoon, die zijn vader den muntmeester in het munten van «den vijff ende den twee

stuyvers penning, daer over het misnoegen alhier is» heeft bijgestaan, niet de hoofdschuldige is, maar dat hem slechts kan worden verweten en ten laste gelegd, «dat hij op sijnes vaders actiën ende handelingen niet naeuwer gelet ofte sich de gemeenschap derselven niet ontslagen hebbe», dit verzuim komt den Generaals voor «soo groot niet te sijn, alsoff zulcx begaen waer buyten eene geoctroyeerde Munt, alwaer men art ontschuldicht kan werden, al waeren oock de penningen soo goet, jae beter als die penningen, die naegeslagen werden, daer bij komende, dat hij als houdende sich selfs onschuldich, van selfs sich alhier aen Uwe Ho. Mo. gepresenteert heeft». Zij adviseerden daarom dan ook om den gevangene «onder hanttastinge ende cautie juratoir van weder in te comen op Uwer Ho. Mo. aenmaninge te ontslaen, achtende dat sijne detentie, zijnde nu een maent, hem ten deele voor eene straffe ende met naemen tot eene waerschouwinge, om sich voortaan voor sulcx te hoeden, sal strecken». Wat den vader aangaat, geven de Generaals in overweging te trachten om dezen in handen te krijgen. Ook MAXIMILIAAN van Batenburg heeft zich 19 Juli nog met een request tot de Staten-Generaal gewend om den gevangene de vrijheid te geven «overmits den vader op 't uytterste cranck licht». De zoon is dan ook zeer kort daarop uit de hechtenis ontslagen, maar heb ik niet kunnen vinden of hij zijn vader nog levend heeft aangetroffen.

De vijfstuiver werd bij plakkaat van 21 Juni 1622 <sup>1)</sup>,

---

<sup>1)</sup> *Groot Placaet-Boeck*. kol. 2949 - 2951. De afbeelding van het stuk onder het placaat is vrij nauwkeurig.

de dubbele stuiver bij plakkaat van 6 Juli 1622 <sup>1)</sup> voor biljoen verklaard.



Eerstgenoemd stuk vertoont op de voorzijde binnen een gekroond en versierd schild den gekroonden leeuw van Bronkhorst met het omschrift: MO · NO · AR · MAX · CO · DE · BR · BAT · . Tusschen de fleurons van de kroon, die door den geparelden binnenrand gaat, het jaartal 1 · 6 · Z · Z. Keerzijde: Versierd, gebloemd kruis, door den geparelden binnenrand gaande en het veld van de munt in vieren deelende. In het hart van het kruis de waarde aanduiding V · S. Omschrift: · FIDE · - · SED · - · - · CVI · - · - · VIDE · .

VERKADE pl. 35. 3. DE VOOGT <sup>2)</sup> pag. 31. 16. *Revue belge de Numismatique* 1913. pl. I. 3. pag. 13 en *Revue belge* 1922, pl. I. 4. pag. 15.

Zilver, 3,7 gr. Kon. Penningkabinet en Verzameling TEYLER.

Niet bekend schijnt aan de Generaal-Meesters van de Munt te zijn geweest, dat er twee geheel verschillende keerzijden van deze 5 stuiversstukken bestaan,

<sup>1)</sup> *Groot Placaet-Boeck*. kol. 2950—2951.

<sup>2)</sup> W. J. DE VOOGT. *Bijdragen tot de Numismatiek van Gelderland*. II. Arnhem. 1869.

beide ongetwijfeld door den stempelsnijder GERRIT STEP vervaardigd.



DE VOOGT beeldt in zijne reeds genoemde *Bijdragen* II, pl. 2, n°. 12 (tekst p. 31. 17) een 5-stuiversstuk af met geheel dezelfde voorzijde als de hierboven beschreven munt, ook het kruis op de keerzijde met de waarde aanduiding V · S is geheel gelijk, alleen luidt het omschrift: INSE - RVIE - NDO · CO - NSVMOR.

Zilver 3,7 gr. Kon. Penningkabinet en Verzameling TEYLER.



De dubbele stuiver heeft op de voorzijde den gekroonden leeuw van Bronkhorst, naar links gewend, veel overeenkomende met den Hollandschen leeuw op de voor de provincie Holland geslagen dubbele stuivers, maar zonder zwaard en pijlbundel. Ter weerszijden van den leeuw de waarde aanduiding 2 · S. Keerzijde CI - VITAS - BAT. - 16ZZ. Boven dit opschrift de dubbele adelaar tusschen 2 roosjes. Dit stuk is zeer slecht ge-



slagen, de dubbele adelaar, de beide roosjes en de beide laatste cijfers van het jaartal zijn slechts ten deele, en dan nog slechts zeer flauw te zien. Het plakkaat wijst dan ook op «het flauw snijden of te slap aanprengen» van den stempel, hetgeen geschied zal zijn, om de stukken het aanzien te geven alsof zij langen tijd in omloop waren geweest en daardoor minder zouden opvallen en de aandacht trekken als zij met andere Nederlandsche dubbele stuivers werden in betaling gegeven.

De hierboven beschreven dubbele stuiver van 1622 bevindt zich in de verzameling van TEYLER'S Stichting te Haarlem en is afkomstig uit de verzameling Geldersche munten aan dat Museum gelegateerd door den heer TH. M. ROEST. Deze beschreef zijn muntje, dat hij in 1894 verkreeg door ruiling met het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in het *Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde* 1897, p. 83, n°. 109 en beeldde het op plaat II, n°. 13 af. Hij las echter op zijn exemplaar 1677 in plaats 1622 en schreef het dus toe aan WILLEM ADRIAAN, graaf van Hornes, die van 1676—1694 heer van Batenburg was. Hij volgde hierin DE VOOGT na, die dit muntje zelf nimmer in natura zag, maar de beschrijving er van overnam uit den *Catalogus der verzameling C. G. BOONZAJER*, in 1863 verkocht, waar het onder n°. 791 aldus beschreven wordt: 1677. Double sous. Avec: BAT 1677.

Ook het exemplaar in het *Groot Placaet-Boeck* onder het placaet kol. 2953 afgebeeld is vrij nauwkeurig. In plaats van den dubbelen arend teekende de graveur voor de houtsnede echter \* tusschen twee kruisjes.

Nu verkreeg in 1901 het Kon. Penningkabinet uit

een in dat jaar te Roosendaal (N. Br.) gemaakte muntvondst een dubbelen stuiver van Batenburg van 1621, die wat voorzijde betreft, geheel met den hier



boven beschreven van 1622 overeenstemt. Het opschrift der keerzijde van dit wat minder flauw geslagen stuk luidt: CI - VITAS - B · A · T · - 1621. Op dit stuk zijn vooral de beide laatste cijfers van het jaartal en de dubbele arend tusschen de beide roosjes boven de letters zeer goed zichtbaar.

Zilver 2,1 gr. Kon. Penningkabinet. Afgebeeld naar eene teekening van den heer J. BIJTEL in *Jaarverslag Kon. Penningkabinet 1901*. pl. IV.

In het verhoor van ISAAC DE RAISIÈRE deelt deze, zooals wij gezien hebben mede, dat de dubbele stuivers geslagen zijn volgens Instructie gegeven in October 1621. De eerste dezer munten zullen dus wel in het einde van dat jaar geslagen zijn, terwijl men ook in 1622 doorging met het slaan dezer munten, met veranderd jaartal.

Van 1621 is mij tot heden slechts het exemplaar uit het Kon. Penningkabinet bekend, die van 1622 komen, hoewel zeer zeldzaam, nog wel voor. Munten van Batenburg, die door WILLEM ADRIAAN geslagen zouden zijn, dus na 1675 zijn tot heden nog niet voor den dag gekomen en het komt mij zeer twijfelachtig

voor of hij van zijn muntrecht dat hem blijkens zijn leenbrief van 1 Maart 1676 is toegekend <sup>1)</sup> gebruik heeft gemaakt.

Ten slotte een woord over ISAAC DE RASIÈRE, wiens naam ook als DE RASIER, of DE RAGIER voorkomt. Hij werd geboren te Middelburg en in de Herv kerk aldaar 15 Oct. 1595 gedoopt als «ISAAK fs. (filius) LAURENTII DE RASIÈRE ghetuigen ADRIAEN WYNS ende INGELKEN VAN VIJN». De naam zijner moeder, die vóór 1605 overleed, daar zijn vader in dat jaar hertrouwde met ANNA L'HERMITE uit Antwerpen, is niet bekend. ISAAC huwde te Amsterdam 3 Dec. 1630 met EVA BARTELS, 17 Mei 1609 te Middelburg gedoopt, dochter van HANS B. en MARIA RAYE. Hij schijnt het beroep van zilversmid eraan te hebben gegeven, tenminste in 1626 was hij Secretaris van Nieuw-Nederland. Zijn levensbeschrijving en vele zeer belangrijke bijzonderheden deelt A. EERHOF mede in: *De «Memorie» van ISAAC DE RASIÈRE voor SAMUEL BLOMMAERT.* (*Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, N. S. XV. 1919) p. 245—280.

A. O. VAN KERKWIJK.

's-Gravenhage.

---

<sup>1)</sup> *Groot Placaet-Boeck* IV pag. 655.